

SARADNJA FRANCUSKIH NAUČNIH I KULTURNIH USTANOVA SA JUGOSLOVENSKIM AKADEMSKIM SAVETOM (JAS) 1949-1958.

APSTRAKT: U radu se posmatraju francusko-jugoslovenski akademski i naučni odnosi kao segment ukupne saradnje između dve države od kraja četrdesetih godina do kraja Četvrte Republike 1958. godine. U tom razdoblju Jugoslovenski akademski savet (JAS) bio je nadležan za međunarodne naučne odnose, pa je rad nastao prvenstveno na osnovu građe iz Arhiva Jugoslavije vezane za delovanje Akademskog saveta u tom dobu.

Na jugoslovensko-francuske odnose od kraja četrdesetih do kraja pedesetih (odnosno do kraja francuske Četvrte republike) uticalo je više novih političkih činjenica. Prvo, Francuska je od svih vodećih sila Zapada pobednica iz Drugog svetskog rata bila najviše pogođena i istrošena kako ekonomski i demografski tako još više osetnim gubitkom političkog prestiža. Na to je uticao gubitak kontrole nad Sirijom i Libanom, te oružane pobune u Indokini, Alžiru i Madagaskaru 1945-1946. godine. Drugo, Jugoslavija je iz nekadašnje francuske sfere uticaja, zbog promene režima, prešla pod uticaj Sovjetskog Saveza. Međutim, Francuska se uskoro počela oporavljati i polako vraćati važnu ulogu u evropskoj i svetskoj politici (stalni član Saveta bezbednosti, kolonijalna sila sa reformisanom upravom nad kolonijama, Ustavom iz 1946, formiranjem Francuske Unije, sa više prava za potčinjene države i narode, ubrzan ekonomski oporavak zahvaljujući delom i Maršalovom planu, uz Britaniju vodeće mesto u evropskoj strukturi Natoa). Na unutrašnjem planu još se borila sa određenim problemima (politička nestabilnost praćena stalnim menjanjem vlada, delimično i zbog proporcionalnog izbornog sistema sa ključnim ovlašćenjima premijera i protokolarnim mogućnostima predsednika Republike, dosta nerešenih pitanja ekonomskog razvoja zemlje i socijalni problemi, nepostojanje konsenzusa o spoljnoj politici unutar nacije, zaoštrene protivrečnosti o daljoj poziciji kolonijalnog carstva, gde su veliku

ulogu imali koloni Francuzi u samim kolonijama - na kraju milion i sto hiljada belih Francuza u Alžiru dovelo je do sloma Francuske Četvrtre republike u maju 1958. oko alžirskog pitanja). Prestiž i značaj Francuske je krajem razdoblja koje razmatramo afirmisan formiranjem zasebne nuklearne odbrambene politike koja će posle dovesti do preispitivanja ostanka u Natou i prelazak na samostalnu, evropsku bezbednost.¹

Međutim, francuska nauka i kultura zadržale su jedno od vodećih mesta u Evropi, a Pariz je bio evropski i svetski centar. Ne samo da su francuski naučni radnici po svojim rezultatima bili među vodećima u Evropi i svetu nego je i sama Francuska, a poglavito sam Pariz, bila rezidencijalno mesto većine međunarodnih naučnih organizacija koje su svoje (svetske i evropske) kongrese i zasedanja održavali tu gotovo u kontinuitetu.

Federativna Narodna Republika Jugoslavija je, s druge strane, posle 1948. dospela u poziciju svojevrstne spoljnopolitičke izolacije. Da bi se oduprla pritisku sa Istoka i otklonila moguću vojnu agresiju, ona je počela da se okreće ka Zapadu, koristeći za to različite kanale. Postepeno otopljanje odnosa sa vodećim silama Zapada koje je kulminiralo uključivanjem Jugoslavije u Balkanski pakt, bilo je pozitivno za Jugoslovensku međunarodnu poziciju. U tom okviru valja posmatrati i razumeti obnovu i širenje kontakata i sa Francuskom. Saradnja sa Francuskom tada je bila dosta prisna, FNRJ je dobijala i određene finansijske kredite i pomoć (kao i od SAD i V. Britanije). Važno mesto u tom procesu upravo je bila kulturna i naučna saradnja koja se u FNRJ toga doba održavala posredstvom Jugoslovenskog akademskog saveta (JAS), koji je koordinisao rad nacionalnih akademija i nadzirao rad republičkih akademskih saveta. Dodatni podsticaj toj saradnji bilo je preispitivanje započete kulturne politike posle 1945. godine u Jugoslaviji. Istoričar Ljubodrag Dimić navodi da je „nakon sukoba sa IB-om više elemenata nagovestilo novu fazu u kulturnoj politici. To je bilo vreme u kome se traže i nalaze teorijska rešenja za napuštanje starog modela, ali se ona u praksi veoma obazrivo primenjuju i teško prihvataju, što to vreme čini protivrečnim. Prvi put se kritički odbacuje sovjetski model kulture”...² On napominje da to međuvreme kritičkog odbacivanja sorealističkog doba traje od početka 1949, tačnije od govora Edvarda Kardelja u Slovenačkoj akademiji nauka u Ljubljani u decembru 1948. i na Drugom plenumu CK KPJ u julu 1949. godine. Međutim, „promene u načinu rukovođenja i finansiranja, okretanje ka novim umetničkim pravcima, živoj kulturnoj saradnji i razmena ideja sa svetom i novi odnos prema kulturnom nasleđu određuju 1951. godinu kao početak jedne nove kulturne politike u čijim prvim danima polako nestaje i aparat za agitaciju i propagandu, koji je bio jednog drugog vremena”.³

¹ O tome opširnije: Duroselle Jean-Baptiste, *Histoire diplomatique de 1919. à nos jours*, Editions Dalloz, Paris 1993, deo *Francuska IV Republika 1946-1958* i Sutu Žorž Anri, *Neizvestan savez, Istorija evropske zajednice*, Klio, Beograd, 2001. godina.

² Ljubodrag Dimić, *Agitprop kultura, agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945-1952*, Rad, Beograd 1988. st 273.

Podrška Beograda pokretima otpora u francuskim kolonijama (do jula 1954. u Indokini, a od jeseni te godine u Alžiru, a zatim u Tunisu i Maroku) zahlađivala je povremeno te odnose u ovom periodu.

Naša arhivska istraživanja sugerišu da se oblici saradnje podele u tri grupe. Prva, koja je međudržavnog obeležja, druga, koja je imala oblik susretanja i saradnje na međunarodnim konferencijama održanim u Francuskoj i, treća, saradnja sa frankofonskim organizacijama ili institutima, npr. u Belgiji ili Švajcarskoj. Fondovi Arhiva Jugoslavije ne pokrivaju u celosti problematiku koju smo razmatrali, ali svakako daju veliko obilje podataka i činjenica da se rekonstruišu oblici saradnje, njihova učestalost, angažovanost pojedinaca i institucija i mogući efekat. Posebno ta građa svedoči o jugoslovenskim željama, namerama i aktivnostima, a izvor je u prvom redu da se sagleda kako je novi režim gledao na Francusku toga vremena.

Saradnja JAS-a i francuskih kulturnih i naučnih ustanova

Saradnja između JAS i francuskih nacionalnih naučnih ustanova imala je više nivoa i oblika. Na tlu Francuske Jugosloveni su učestvovali u radu nacionalnih naučnih kongresa, godišnjih ili periodičnih skupština, jubilarnih i prigodnih naučnih sastanaka i sl. Drugi oblik saradnje bio je u vidu studijskih boravaka i naučnog usavršavanja i specijalizacija jugoslovenskih stručnjaka i naučnih radnika u trajanju najčešće od jednog do tri meseca, katkad i duže, ali nikada ne više od šest meseci u kontinuitetu. Treći oblik te saradnje bio je na polju razmene ili nabavke naučne i stručne periodične literature i časopisa, te knjiga i enciklopedija naučne provenijencije, uglavnom najnovijih izdanja. Ta vrsta saradnje češće se svodila na poklone sa francuske strane. Najzad možemo govoriti o gostovanjima francuskin naučnih delatnika u FNRJ, što je bio ređi slučaj. Razlog leži prevashodno u činjenici da se na jugoslovenskom tlu nisu održavali veliki nacionalni naučni skupovi koji bi podrazumevali gostovanje većeg broja stranih naučnih radnika niti su u većem broju održavani kongresi međunarodnih naučnih organizacija kao što je to bio slučaj sa Francuskom, tačnije Parizom.

Predstavnici Jugoslavije, uticajni specijalisti iz različitih naučnih oblasti, često su pozivani na kongrese, naučne skupove, redovna, vanredna ili jubilarna zasedanja u organizaciji francuskih nacionalnih naučnih ustanova preko JAS-a. U nekim slučajevima se dešavalo da pojedince direktno pozivaju određene francuske naučne institucije, a paralelno se o tome izveštavao JAS. Nekada se, naročito u prvim godinama posmatranog razdoblja, dešavalo da se samo od JAS-a traži da pošalje predstavnike, koji, kada su ih domaće institucije uz konačnu saglasnost Akademskog saveta, i

³ Dimić, *Agitprop kultura*. 1988, st. 273, takoe pogledati Juraj Andrassy, *Uloga univerziteta i naučnih ustanova u širenju ideja mira i međunarodne saradnje*, SANU, Beograd 1964. godina.

izabrale, nekada nisu bili i vrhunski predstavnici u toj naučnoj oblasti, pa se čak dešavalo da u okviru delegacije idu i asistenti fakulteta i instituta, stažisti i sl. To se dešavalo redovno kada je delegacija bila sastavljena od više predstavnika, no nikada kada je išao jedan ili kada su išla dvojica naučnika. Početkom 1949, a manje i narednih godina dok još nije bio uspostavljen kontinuitet francusko-jugoslovenske posleratne naučne saradnje, na adresu JAS-a dolazili su blanko pozivi za određivanje delegata na kongres, a u nekoliko navrata su traženi direktno od SANU, koja je bila samo jedna od republičkih akademija potčinjena JAS-u, dakle delegati koji nisu imenovani već se mogućnost izbora prepuštala JAS-u. U nekim slučajevima se predratna saradnja sa naučnim radnicima u vreme Kraljevine Jugoslavije spominjala i ponovo je tražen dolazak upravo tih delegata. Tokom pedesetih izvestan broj delegata koji su već učestvovali, naročito na godišnjim nacionalnim francuskim naučnim skupovima posle uspostavljanja saradnje i neposrednog kontakta sa francuskim kolegama i ustanovama (ali i sa drugim stranim delegatima koji su često iz mnogih zemalja učestvovali na tim francuskim nacionalnim kongresima) direktno su imenovali i pozivali francuski organizatori i u narednim godinama, što je značilo da je dolazilo i do kontinuirane saradnje koja se nije svodila samo na pozive na kongrese već i na dublju naučnu, pa i ličnu saradnju.

Francuska lekarska udruženja, po granama, imala su redovnu saradnju sa JAS-om i pozivala jugoslovenske lekare da budu učesnici na njihovim redovnim kongresima. Među prvima koji su pozivani bili su oni veoma poznati u Francuskoj pre 1940. godine. Tako su internisti na svoj redovni XXVII nacionalni kongres (Congrès International de Médecine Interne) 1949. pozvali dr Vinka Vuletića iz Beograda, koji je bio član tog francuskog strukovnog naučnog udruženja još od pre rata (od 1934). Kongres je održan u Ženevi od 29. septembra do 2. oktobra 1949. godine.⁴ Zbor liječnika Hrvatske dodatno je predložio JAS-u još dva svoja stručnjaka - dr Arpada Hama i dr Ivu Šalka, a iz Beograda je predložen još dr Laza Stanojević. Delegaciji je omogućena i dodatna poseta Parizu od 3. do 8. oktobra, radi stručnog usavršavanja. Zanimljivo je da je taj redovni kongres francuske nacionalne naučne organizacije održan u Ženevi, dakle van granica Francuske (i Alžira), gde su se održavali isključivo takvi skupovi, što je inače bilo rezervisano samo za naučne skupove u okviru Kongresa francuskog govornog jezika. Već na naredni kongres, koji je održan u Parizu od 27. do 30. septembra 1951, otišao je samo jedan lekar iz Jugoslavije - dr Laza Stanojević. On je učestvovao takođe i na XXIX kongresu u Parizu od 15. do 17. oktobra 1953, zajedno sa dr Radivojem Belovićem iz Beograda, dr Zdenkom Radoševićem iz Zagreba i dr Dimitrijem Arsovim iz Skoplja. Iz izveštaja učesnika vidimo da su na tim kongresima učestvovali predstavnici iz većine tadašnjih nezavisnih država sveta, sem socijalističkih država istočne Evrope i Azije (Kina i Severna Koreja), koje u to vreme „hladnog rata" nisu učestvovala u sličnim manifestacijama.⁵

⁴ AJ 55-67-452, Pismo francuskih organizatora kongresa JAS-u.

⁵ AJ 55-67-452, Izveštaj učesnika kongresa delegata JAS-a.

Pored internista, na kongrese i usavršavanja odlazili su i drugi specijalisti (hirurzi, oftalmolozi, otorinolaringolozi, urolozi i dr.). Tako su na 53. kongres Francuskog hirurškog društva, (Congrès de l' Association Francaise de Chirurgie) koji je održan od 2. do 7. oktobra 1950, bili delegirani dr Božidar Lovrić, prof. Medicinskog fakulteta u Ljubljani, dr Vojislav Stojanović prof. Medicinskog fakulteta u Beogradu, dr Dimitrije Juzbašić i dr Blagoje Kovačević, profesori Medicinskog fakulteta u Skoplju i dr Branko Oberhover, asistent Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Naknadno je pridodat dr Vlada Jakovljević iz Novog Sada, na predlog Komiteta za zaštitu narodnog zdravlja vlade FNRJ. Na tom i drugim putovanjima delegati JAS-a su, s obzirom na dnevnice i prinadležnosti, bili podeljeni u klase, tako da su profesori univerziteta i stručnjaci istog ranga iz Instituta pripadali I klasi, koja je dobijala po 4000 F kao dnevnice i prevoz brzim vozom I klase, sa upotrebom kušet-kola, dok je II i III klasa (vrlo retko primenijavana) podrazumevala i manje dnevnice i upotrebu brzog voza II klase.⁶

Bio je običaj ili obaveza da učesnici posle povratka podnose izveštaj o radu i utiscima sa puta. Iz tih izveštaja jasno je da nisu svi jednako cenili rad i organizaciju puta. Tako su, na primer, Oberhover i Kovačević iz pomenute delegacije ukazivali na to da su domaćini slabo organizovali kongres i postavili pitanje daljeg učestvovanja većeg broja delegata JAS-a na kongresima, što je izazvalo negativne reakcije u odgovoru JAS-a. Štaviše, Oberhover čak tvrdi da je jugoslovenska delegacija došla nenajavljena na kongres. Načelnik Akademskog saveta JAS-a poslao je Oberhoveru pismo – demanti, u kome tvrdi da je Francuski akademski savet odobrio učešće i prilaže pismo sa francuskim odobrenjem. Dalje se kaže da „Akademski savet FNRJ ulaže velike napore da našim naučnim radnicima, koji učestvuju na inostranim naučnim skupovima, omogući što udobniji i što nesmetaniji boravak, stoga je Vaše netačno tvrđenje, da Akademski savet nije prijavio delegate za ovaj Kongres, u svakom pogledu vrlo nezgodno”. To pismo je potpisao direktor JAS-a Nemanja Madžarević.⁷ Nasuprot izveštajima Oberhovera i Kovačevića, koji ističu nedostatke Kongresa, prof dr Stojanović ukazuje na veliku zainteresovanost delegata stručnjaka iz Francuske i Belgije da dou u Jugoslaviju, te je dao njihov spisak, na kojem su se nalazila i dvojica Belgijanaca (francuske nacionalnosti – primedba P. D.).⁸

Za 55. kongres Francuskog hirurškog društva, (Congrès de l' Association Francaise de Chirurgie) održanom od 5. do 10. oktobra 1953. u Parizu, određeni su dr Sreten Krasić, šef hirurškog odeljenja u Kragujevcu i dr Radovan Zogović, šef hirurškog odeljenja bolnice u Cetinju. Zanimljivo je da su sada određena samo dva delegata u odnosu na šest delegata sa Kongresa od 1950, što bi delom moglo biti i rezultat izveštaja nekih učesnika o slaboj organizovanosti i kvalitetu kongresa i drugim primedbama koje su se tada čule, te predlozima samih učesnika o smanjenju broja del-

⁶ AJ 55-67-448 Odluka JAS-a o učesnicima kongresa.

⁷ AJ 55-67-448 Pismo JAS-a Oberhoveru.

⁸ Problemi organizacije oko učešća jugoslovenskih naučnika na naučnim skupovima u Francuskoj bili su vidljivi, ali JAS nije bio spreman da prizna manjkavosti tehničko-organizacione prirode.

egata na narednim kongresima francuskog hirurškog društva. Oba delegata su imala uobičajeni prevoz vozom do Pariza, s tim što je Zogović od Cetinja do Beograda dobio mogućnost putovanja specijalnim avionom, koji je uglavnom prevezio samo važne političare. No Zogović je odustao u posljednjem trenutku, što je naišlo na kritiku načelnika JAS-a Nikole Rota, koji je od Zogovića tražio da plati 2086 dinara za već izvađenu vizu.⁹ Čest slučaj u takvim prilikama, što jedini učesnik tog kongresa Kراسić navodi u svom izveštaju, jeste da se pored prisustvovanja sednicama kongresa, u drugom delu dana odlazi u pariske klinike na praksu.¹⁰

Zbor liječnika Hrvatske obavestio je JAS da je dr Dinko Šakić, šef očnog odjela bolnice u Splitu, dobio poziv da učestvuje na 56. kongresu Francuskog oftalmološkog društva (Congrès de l' Association Francaise de Ophtamologie) kao njihov predratni član, od 22. do 26. maja 1949. u Parizu. Kao i većina sličnih kongresa u tom vremenu, i taj je imao svoju glavnu temu, a toga puta to su bile hipertenzivne uveitide (les uveites hypertesive). I taj francuski strukovni kongres imao je delegate goste gotovo sa čitavog tadašnjeg Zapada, te iz francuskih kolonija. U svom izveštaju dr Šakić navodi da su se domaćini posebno toplo odnosili prema jugoslovenskom delegatu, istakavši i u pristupnom govoru da su sa Jugoslovenima bili saveznici u oba velika rata.¹¹

Već naredne godine jugoslovenska delegacija za 57. kongres Francuskog oftalmološkog društva od 23. do 27. jula brojala je čak pet delegata, uključivši ponovo dr Šakića. Tu su i dr Leopold Ježe, profesor Medicinskog fakulteta iz Ljubljane, i šef oftalmološke klinike u istom gradu, dr Vladimir Čavka, profesor Medicinskog fakulteta u Sarajevu, te asistenti dr Ivan Stanković iz Beograda i dr Nevenka Ivančić sa Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Iz izveštaja učesnika kongresa vidimo da su svi bili na XVI nacionalnom oftalmološkom kongresu u Londonu od 14. do 22. jula, pa su nastavili u Pariz. Tema kongresa u Parizu bila je noćni vid.¹²

Slične izveštaje i iskustva nalazimo i u beleškama učesnika sa XXIV godišnjeg sastanka francuskog ortopedskog društva¹³ od 7. do 8. oktobra 1949, gde je JAS delogirao dr Dimitrija Jovičića, profesora Medicinske velike škole iz Beograda, dok je naredne godine od 2. do 8. oktobra, isto u Parizu, išla sada već četvoročlana delegacija. Pored Jovičića, tu su bili dr Bogdan Braces, sa Medicinskog fakulteta u Ljubljani, dr Ferdo Grospić, sa Medicinskog fakulteta u Zagrebu, i dr Milan Samović, sa Medicinskog fakulteta u Beogradu, svi profesori. Zanimljivo je da je kongresu, što vidimo iz izveštaja učesnika, prisustvovao i dr Vasić iz Beograda, kao privatno lice.¹⁴ Uostalom, to će narednih godina biti češća pojava da na naučnim kongresima u Francuskoj, pored delegata JAS-a, učestvuju i drugi jugoslovenski stručnjaci, koji po raznim osnovama

⁹ AJ 55-67-448 Obračanje JAS-a R. Zogoviću.

¹⁰ AJ 55-67-448 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

¹¹ AJ 55-68-469 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

¹² AJ 55-68-469 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

¹³ XXIV Reunion Annuelle, Societe Française d' Orthopedie et de Traumatologie.

¹⁴ AJ 55-68-470 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

gostuju na kongresu. No delegati JAS-a su se izdvajali po tome što su imali obavezu da na kongresu pročitaju pripremljeni referat i podnesu izveštaj i polože račune JAS-u pored toga što su išli o trošku te akademske institucije. Često se dešavalo da oni koji ostave povoljan utisak idu ponovo na slične manifestacije. Tu dolazimo do zaključka da se eventualna uspešnost na prethodnom kongresu upotpunjavala sa ostalim poželjnim predispozicijama, od kojih su najvažnije – stvarna nadležnost u toj naučnoj oblasti, znanje stranog jezika, jer su prednost imali oni referati i uključjenje u raspravi na francuskom jeziku, sticanje veza sa stranim stručnjacima, naročito iz zemlje domaćina.

Kongres Francuskog društva otorinolaringologa¹⁵ od 16. do 18. oktobra 1950. imao je četiri jugoslovenska delegata JAS-a: doktori Žarko Praštam iz Sarajeva, Podvinec i Šercer iz Zagreba i Sekulić iz Beograda. Iz izveštaja se vidi dobar prijem na koji su stručnjaci naišli u Parizu, no nijedan nije izneo referat na kongresu. Naredne godine, na kongres istog društva od 22. do 25. oktobra u Parizu išli su doktori Podvinec, Sekulić, Fotić i Matić.¹⁶

Zanimljiv je XI francuski kongres za tuberkulozu¹⁷ od 7. do 11. aprila 1953, po tome što se održavao u Tuluzu, a ne kao većina ostalih u Parizu. Među 300 učesnika iz Francuske i sveta bio je i delegat JAS-a dr Milutin Stojadinović, šef Antituberkuloznog dispanzera u Vrnjačkoj Banji. Ono na šta smo češće nailazili u izveštajima s takvih kongresa jesu kontakti sa stranim kolegama i konkretne ponude za slične kontakte sa strukovnim organizacijama. Tako dr Stojadinović ukazuje na poziv od turskog delegata dr Tefvika iz Istanbula za učešće Jugoslavije na kursovima u Istanbulu. Akademski savet je odgovorio da će razmotriti tu ponudu.¹⁸

Na 47. kongresu francuskih urologa od 5. do 10. oktobra 1953. u Parizu JAS je kao delegat predstavljao dr Sava Petković, upravnik Urološke klinike Medicinskog fakulteta u Beogradu. Pored tog delegata, kongresu je povremeno prisustvovao i dr Krasić, koji je bio delegat takođe u Parizu na istovremenom kongresu hirurga.

Trinaesti kongres francuskih stomatologa¹⁹ održan je u Parizu od 5. do 10. oktobra 1954, a JAS je predstavljao dr Franc Čelenić. Na kongresu je bilo još pet stručnjaka iz FNRJ po raznim osnovama, ali ne u ime JAS-a.²⁰

Za razliku od redovnih kongresa francuskih nacionalnih naučnih organizacija, prigodni kongresi su održavani uglavnom povodom izvesnih jubileja. Tako je povodom proslave šezdesetogodišnjice Elektrotehničke visoke škole L'école supérieure delectricite pozvan dr Milan Vidmar,²¹ na šta je JAS pozitivno reagovao i odobrio mu putne troškove i dnevnice od 10. do 13. maja 1954. godine. U isto vreme dr Ivan Đaja

¹⁵ Societe Française de la Otorinolaringologi.

¹⁶ AJ 55-68-473 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

¹⁷ Congrès Française de la Tuberculose.

¹⁸ AJ 55-69-488 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

¹⁹ Congrès Française Dentieres.

²⁰ AJ 55-69-492 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

²¹ Vidmar je pozvan od strane Société Française des Electriciens.

obaveštava JAS da ga je Francuska akademija izabrala za dopisnog člana sekcije za medicinu i hirurgiju na upražnjeno mesto sir Aleksandra Fleminga, te za put u Brisel i Pariz traži finansijsku potporu. Odgovoreno mu je pozitivno.²²

Međunarodni dentistički dani Pariza²³ su prelaz između organizacije francuskih nacionalnih naučnih ustanova i skupova međunarodnih organizacija na tlu Francuske. Naime, iako ih organizuje nacionalna stručno-naučna organizacija Federation dentaire soute nationale (FDI), ti skupovi imaju izrazito međunarodno obeležje po sastavu delegata iz velikog broja zemalja sveta. Na skup dentista u Parizu od 23. do 30. jula 1950. uticao je i jubilej od 50 godina proslave postojanja FDI – nacionalne dentističke organizacije. Dva stručnjaka – dr Iva Čupara, prof. iz Zagreba, i dr Ivana Bikara, prof. iz Beograda, delegirao je JAS. Na skupu su učestvovali delegati i stručnjaci iz 24 zemlje sveta, a iz socijalističkog lagersa opet samo Jugoslavija, što nije za čuđenje ako imamo u vidu da je to vreme rasplamsavanja „hladnog rata”. Na XXIX dentističke dane Pariza od 22. do 27. jula 1955. poslat je prof. dr Ljubomir Đoković, iz Beograda, i asistent Nada Hadžeković, iz Zagreba. Na XXXI međunarodne dentističke dane²⁴ od 29. septembra do 1. decembra 1957. u Parizu ponovo je poslat dr Ljubomir Đoković. Iz izveštaja vidimo da je to vreme iskoristio i za operacije u pariskim klinikama, gde je prvi iz FNRJ učestvovao na izvesnom tipu operacije kancera.²⁵ Tome bi trebalo dodati da je od 11. do 17. aprila iste 1957. na Međunarodnoj dentističkoj nedelji,²⁶ u stvari 63. kongresu zubara Pariza. takođe JAS poslao dr Zdenka Nemirovskoga i dr Milutina Dobranića iz Zagreba. Tu je istaknuta uredba JAS-a da delegati moraju sami obezbediti 30 odsto sredstava, u stvari njihova firma, što su uglavnom delegati ispunjavali, mada je bilo i nekoliko slučajeva odustajanja ranije, ali su uvek navođeni drugi razlozi (referat, zauzetost).²⁷

Studijski boravci u Francuskoj radi naučnog usavršavanja su drugi vid saradnje između JAS-a i francuskih naučnih nacionalnih organizacija. Prelazni oblik između prve grupe koju smo već opisali, a to su učešća na kongresima i naučno usavršavanje u toj zemlji su naučne ekskurzije. Tim oblikom saradnje, pored medicine, bili su obuhvaćeni pravo, tehnika, poljoprivreda i šumarstvo, saobraćaj, filozofija, filologija i geografija.

Po pozivu A. Šolea, dekana Sorbone i L. Patia i P. Fenelona, profesora univerziteta u Bordou i Poatjeu, beogradski profesor geografije dr Borivoje Ž. Milojević učestvovao je na interuniverzitetskoj ekskurziji francuskih geografa od 26. do 30. maja 1950. godine. Interuniverzitetske ekskurzije se održavaju u Francuskoj od kraja XIX veka svake godine u oblasti geografije i pored istaknutih stručnjaka iz cele Francuske

²² AJ 55-49-240 Odluka JAS-a o zahtevu I. Đaje.

²³ Journées Dentaires Internationales de Paris.

²⁴ Journées Dentaires Internationales de Paris.

²⁵ AJ 55-69-492 Izveštaj delegata učesnika JAS-u.

²⁶ International Dentaire Semmainer.

²⁷ AJ 55-69-492 Izveštaj delegata učesnika JAS-u.

pozivaju se i eminentni stručnjaci iz sveta. Te godine istraživani su srednji deo doline Dardone i kraške oblasti Pertora i Šarlota. Milojević izveštava o želji domaćih stručnjaka da dođu u Jugoslaviju, gde je za njih najatraktivnija oblast za izučavanje primorje i kraški krajevi. Dekan Sorbone A. Šole izrazio je posebno želju da u jugoslovenskim univerzitetskim centrima održi više predavanja o svom naučnom radu i savremenim kretanjima u geografskoj nauci. Milojević napominje izuzetan prijem u Francuskoj od stručnjaka, predstavnika vlade, što smo mogli zapaziti u više ranijih izveštaja naših stručnjaka na francuskim kongresima toga doba.²⁸

Branku Gaveli, honorarnom saradniku Arheološkog instituta SANU, omogućen je jednomesečni boravak u Parizu radi rada na keltskim starinama. Troškove boravka odobrio je JAS. Iz Gavelinog izveštaja vidimo da je ostao dva meseca, što mu je naknadno odobreno (od 12. IX do 12. XI 1950) i da je pored detaljnog istraživanja po francuskim arhivama, bibliotekama i muzejima, dopunio određene detalje i sporna pitanja za temu na kojoj je već odbranio doktorsku disertaciju *Keltski opidium Židovar* u Beogradu, gde predaje oblast praistorije na Filozofskom fakultetu u Beogradu.²⁹

Na osnovu predloga Ministarstva za nauku i kulturu NR Slovenije, JAS je odobrio dr Karelu Oštiru boravak od 50 dana u Parizu, radi analize popune Univerzitetske biblioteke u Ljubljani.³⁰

Doktoru Čedomiru Simiću, upravniku Instituta za parazitologiju SANU, takođe je odobreno dvomesečno studijsko usavršavanje u Francuskoj u istom terminu. Simić je u Parizu održao više predavanja i nastupa, gde je imao prilike da se susretne i sa predstavnicima francuske vlade na jednom banketu, gde je imao zapažen govor. Od 14. oktobra do 6. novembra 1951. proveo je na Pasterovom institutu u Alžiru³¹ Dobio je na poklon, kao predstavnik SANU, sav parazitološki materijal koji je tražio. Bilo je uobičajeno u tim izveštajima da su francuski domaćini izdašni u poklonima u literaturi, materijalu i pažnji prema jugoslovenskim naučnim radnicima i stručnjacima. Čuveni naučnik te oblasti E. Sergent, direktor instituta u Alžiru, najlepšim rečima se obraćao na svečanom banketu SANU Ćiriću i FNRI, ističući tradiciju dobrih odnosa sa Srbijom.³²

Na studijskom boravku od dva meseca su tokom 1951. u Nantu bili doktori oftalmologije dr Ivan Stanković i dr Milan Blagojević. Iz izveštaja se vidi da su imali intenzivan svakodnevni rad na dve klinike i da su dobili povoljne pismene karakteristike vodećih francuskih stručnjaka oftalmologije sa klinike i instituta u Nantu. Tom prilikom je vodeći francuski oftalmolog iz Tunisa dr Natal, posle saradnje u Nantu sa Stankovićem i Blagojevićem, zatražio pismeno od JAS-a da u Tunis na usavršavanje

²⁸ D. Petrović, „Saradnja francuskih i jugoslovenskih geografa u periodu 1947-1952”, *Globus*, 28 -godišnjak za 2003, s.212-215; AJ 55-55-266 Izveštaj korisnika studijskog usavršavanja JAS-u.

²⁹ AJ 55-55-266 Izveštaj korisnika naučnog usavršavanja JAS-u.

³⁰ AJ 55-55-266 Odluka JAS-a.

³¹ Pasteur Institut de Algeri.

³² AJ 55-55-266 Izveštaj korisnika studijskog boravka JAS-u.

dođe jedan od jugoslovenskih stručnjaka lekara na specijalizaciju i da može sa sobom da povede jednu koleginicu na specijalizaciju iz histologije.³³ Kardiolog dr Ivan Đaja proveo je više od dva meseca u Parizu i Lilu na stručnom usavršavanju i držanju predavanja po francuskim institutima i klinikama u ta dva grada, od 2. decembra 1951. do 6. februara 1952, da bi ponovo bio u Parizu od 15. oktobra do 15. novembra 1952, što je jedinstven primer dvostrukog studijskog boravka u Francuskoj za godinu-dana u dokumentaciji koju smo pregledali.

Doktor Ivan Vidav, vanredni profesor Filozofskog fakulteta u Ljubljani, dobio je tromesečno usavršavanje u Francuskoj od početka oktobra do kraja decembra 1951. godina. Zanimljivo je da je od 14. maja do 16. juna 1953. ponovo dobio dva meseca studijskog usavršavanja na College de France, gde je imao saradnju sa profesorom S. Mandelbrajtom, koji je već oformio jedan međunarodni naučni tim, gde su najbrojniji bili Francuzi i Englezi. Akademik Dušan Nedeljković, koji se bavi istorijom filozofije, dobio je dva meseca da bi završio tekst koji je već tada imao 1.500 strana iako je tražio četiri meseca. No posle jednog meseca nije više primao ništa i jugoslovenska ambasada u Parizu javlja JAS da se akademik nalazi bez ikakvih sredstava i da traži pomoć. Dosta je neobično da iako su mu uredno odobrena dva meseca sredstava i dnevnica, da su mu dalje isplate obustavljene, a dalja dokumentacija o tome ne postoji. Očigledno je da su se i pored visoke centralizacije u strukturi odobrenja i realizacije naučne saradnje sa svetom, dešavali izvesni propusti JAS-a i pratećih tela.

Inženjer Katarina Štampar, asistent Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Zagrebu, dobila je tri meseca studijskog usavršavanja u Francuskoj, gde joj je posle odobren još jedan i po mesec. To vreme provela je na Ecole nationale d'Horticulture u Versaju, gde se bavila voćkama i gde je u izveštaju dala više viđenja o gotovo dvadeset instituta i fakulteta u toj naučnoj oblasti koje je posetila poslednja dva meseca svog boravka u Francuskoj. Inženjer Dragan Petrović, predavač na Saobraćajnom fakultetu u Beogradu, dobio je dva meseca usavršavanja u Francuskoj od 18. avgusta do 18. oktobra 1951, a zatim mu je odobren još jedan mesec za posetu i analizu železnica Belgije i Engleske, gde se najduže zadržao u Londonu.

Profesor filologije u Ljubljani dr Karl Oštirda dobio je jedan mesec boravka u Parizu, sa posetom Alžiru radi izučavanja preindoevropskih jezika na osnovu sadašnjeg dijalekta Berbera u severnoj Africi. Dr Mirko Deanović, profesor filologije iz Zagreba, na predlog Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i usvajanje JAS-a, dobio je jedan mesec usavršavanja u Parizu na poziv Instituta D Etades Slaves. Za razliku od prethodnih slučajeva, JAS je odobrio samo troškove puta. Njegovom predavanju u Parizu prisustvovao je krajem 1952. jugoslovenski ambasador Prica. Profesor Pravnog fakulteta u Sarajevu dr Miroslav Đorđević proveo je oko dva meseca studijskog boravka u Parizu, odakle je nastavio još 10 dana u London (od 11. XI 1952. do 21. I 1953). Međutim, nije održao nijedno predavanje iako su ga dekan pariskog

³³ AJ 55-55-266 Izveštaj korisnika studijskog boravka JAS-u

pravnog fakulteta Julliot de la Morandiere i sekretar u Societe de legislation institutu Marc Ansel dva puta za to molili. Odgovorio je da nije spreman, može drugi put.³⁴ Od kraja 1953. približno, a od 1954. ustaljeno, JAS je uveo da svi delegati koje šalje na međunarodne skupove moraju obavezno da pripreme stručni referat koji će neizostavno pročitati na skupu.

Inženjer Relja Popović, docent Tehničke velike škole u Beogradu, dobio je jedan i po mesec studijskog boravka od kraja avgusta do početka oktobra 1953. u Francuskoj radi istraživanja regulacija reka. To vreme je uglavnom proveo u delti Rone i ističe da ga je dobro primila direkcija Electricite de France. Meliracione radove je u praksi izučavao zbog priprema za regulaciju Velike Morave.³⁵

Razmena publikacija, stručnih časopisa i kupovanje, a često i francusko poklanjanje određenih stručnih knjiga, pa i materijala, bila je dosta rasprostranjena pojava toga doba. Spomenućemo konkretno samo neke za koje postoji dokumentacija i koja se odnosi uglavnom na važnije nabavke. Ovde je nadležan bio dr Nikola Rot u ime JAS-a, tako da se njegov potpis nalazi na rešenjima tih distribucija. Tako 27. aprila 1952. Nikola Rot šalje porudžbinu u Pariz za knjige sa Sorbone. Naredne, 1954. načelnik JAS-a Nikola Rot obaveštava Vojnoistorijski institut u Beogradu o prijemu većeg broja Revue Internationale d'Histoire Militaire za 1953, broj 13. Biblioteka Sorbone obratila se 20. avgusta 1953. JAS-u sa molbom da se dobiju neka od originalnih izdanja jugoslovenske nauke iz 1923-1939, koja su u Francuskoj izgubljena u ratu. Zauzvrat nudi veći broj knjiga i izdanja Centralnoj biblioteci SANU. U isto vreme moli za najnovije primerke jugoslovenske naučne publikacije. Nikola Rot je povoljno na to odgovorio. Pismom od 29. septembra biblioteka sa Sorbone zahvaljuje JAS-u za ostvareni dogovor i moli da se nadalje posredstvom Univerzitetske biblioteke u Beogradu šalju primerci novih izdanja za potrebe Francuske do daljnjeg.³⁶

Publikacije SANU daju vanredno pregledan tok razmene stručne literature između dve zemlje.³⁷ Tu se uočava razgranat sistem razmene stručnih časopisa i novih izdanja, naročito sa Parizom i njegovim vodećim institutima, univerzitetom, arhivima i muzejima. Što se jugoslovenske strane tiče, ona je pored direktne saradnje sa JAS-om, saradivala i sa republičkim akademijama, pa čak i na nižem nivou.

Gostovanja francuskih naučnih delatnika u FNRJ tada je bilo u daleko manjem broju nego gostovanja jugoslovenskih stručnjaka u Francuskoj, što je i donekle razumljivo imajući u vidu značaj francuske nauke i tadašnji periferni položaj FNRJ. Pored svega toga, možemo reći da su francuski stručnjaci bili među onima koji su češće dolazili u FNRJ nego što je to bio slučaj sa većinom drugih zapadnoevropskih država u posmatranom periodu. Gotovo u svim slučajevima jedan od glavnih kriterijuma za

³⁴ AJ 55-55-266 Izveštaji korisnika studijskih boravaka JAS-u.

³⁵ AJ 55-55-266 Izveštaj korisnika studijskog boravka JAS-u.

³⁶ AJ 55-42-186 Dokumentacija načelnika JAS-a.

³⁷ SAN, godišnjak LIX za 1952, st 368-69, SAN, godišnjak za 1953. LX 1953, st. 345, SAN, godišnjak LXIV za 1957, st. 246.

dozvolu ulaska francuskih stručnjaka na gostovanje u FNRJ bila je ocena njihovih političkih pozicija, naročito odnosa prema Jugoslaviji i njenoj tadašnjoj vlasti. Tako je dekan Filozofskog fakulteta na Sorboni geograf dr Šolej (André Cholley) dobio izuzetno pozitivne karakteristike od jugoslovenske ambasade u Parizu, odnosno od ambasadora Ristića lično.³⁸ Kao najveći doprinos dr Šoleja ističe se da je bio potpisnik, zajedno sa grupom vrhunskih francuskih naučnih radnika, peticije o podršci Jugoslaviji uoči Mirovne konferencije u Parizu 1946. godine. Dr Šolej je već bio u poseti FNRJ 1947, a za njegov dolazak, zajedno sa suprugom, u maju 1949. organizuje se više prigodnih manifestacija i stavlja mu se vagon salon na raspolaganje prilikom putovanja od Niša do Zagreba. Početkom naredne, 1950, tačnije 17. januara *Politika* izveštava sa konferencije Centra za spoljnopolitička pitanja u Parizu, gde dr Šolej govori izrazito afirmativno o posleratnoj masovnoj gradnji objekata u FNRJ, naročito Novog Beograda, o politici i samom jugoslovenskom rukovodstvu, naročito o svojim impresijama u susretu s Titom.³⁹ I narednih godina vladalo je veliko interesovanje za eventualno treće posleratno gostovanje dr Šoleja FNRJ. Tako se 1951. očekivalo da dođe u Skoplje, gde bi taj geograf održao predavanje, no on je otkazao telegramom u poslednjem trenutku zbog zdravstvenih problema. Godine 1952. A. Rubić, predsednik Geografskog društva Hrvatske, koji je sa dr Milojevićem iz Beograda već bio u Francuskoj na jednoj od geografskih ekskurzija i tamo upoznao dr Šoleja lično, podneo zahtev za gostovanje eminentnog francuskog stručnjaka u FNRJ, a kada mu je iz JAS-a odgovoreno da do toga neće doći, on je izrazio želju da se to ostvari 1953. godine.

Predlog SANU u februaru 1953. za gostovanje Simon Keler, (Simonne Callere) koja je među najpoznatijim svetskim stručnjacima u minerologiji, bio je odbijen. Na ponovljenu molbu SANU, koja je u afirmativnom svetlu prikazala rad gđice Kajzer, sa podacima o njenom naučnom radu i ugledu u svetu, JAS je prihvatio samo petnaest dana kasnije. Tako je Simon Kajzer došla u FNRJ na dvadeset dana i održala šest predavanja iz geologije.

Gostovanje akademika Liona Kamija (Lion Camille) i profesora Žana Faketa (Jean Facquet), koji su svetskog glasa u oblasti medicine za gostovanje od 17. do 21. aprila 1954. u Beogradu bio je povod za više svećanih aktivnosti u SANU i sedištu JAS-a u Božidara Adžije br. 11. Profesoru Anriju Pieronu (Henri Pieron), poznatom psihologu, JAS je platio put i troškove u januaru 1951, ali troškove samo od stupanja na tlo Jugoslavije, a ne i one do nje, što je bilo tada pravilo za gostovanje stranih stručnjaka i naučnih radnika na poziv JAS-a. On je održao po dva predavanja u Ljubljani, Zagrebu i Beogradu. Iste godine pozvan je i okeanograf dr J. Bukart (J. Bourcart) u Boku Kotorsku na ispitivanje sastava tamošnje morske vode. Godine 1955. o trošku JAS-a, uz obračun koji smo već spomenuli, gostovali su Leon Bine (Leon Binet), dekan Medicinskog fakulteta u Parizu, i Pol Lemerl, prof. Visoke škole u Parizu, a

³⁸ D. Petrović, „Gostovanje francuskih naučnih radnika u Jugoslaviji 1949-1955. godin”, *Rasinski anali*, 2/ 2004 (prema: *AJ* 55-57-282 Pismo ambasadora Ristića MSP u Beogradu o dr Šoleju).

³⁹ *Politika*, 17. i 18. januar 1950, članci o istupanju dr Šoleja.

krajem godine i Andre Grabar, historičar umetnosti. Pre toga je 1952. pozvan i Lui Faže (Louis Fagé), akademik. Godine 1951. JAZU je posredstvom JAS-a pozvala dr André Silasa da drži predavanje iz psihologije u Zagrebu. Na inicijativu dr Šakića, šefa očnog odjela bolnice u Splitu, koji je više puta gostovao u Francuskoj, godine 1950. pozvan je profesor oftalmologije Gabrijel Pier Surdij (Pierre Sourdille) iz Pariza. Iz ambasade FNRJ u Parizu javljeno je da je u pitanju veliki desničar i reakcionar, ali pošto je već pozvan, da se poseta ne odbija.⁴⁰

U istom vremenu gostovali su i dr E. Bernar (Bernard), stručnjak za tuberkulozu, i Arno Denožaj (Arnand Denojoy), profesor Sorbone. Dr A. Lakasanj (Lacassange) sa Pasterovog instituta u Parizu,⁴¹ gostovao je u maju i junu 1952. u Beogradu profesionalno i odmarao se po Dalmaciji. Profesor Mirkin Gecević, pravnik, poreklom Rus, gostovao je i držao predavanje na Pravnom fakultetu u Beogradu, dobivši kao umereni levičar pozitivne ocene od MSP. Naročito se ističe stav o podršci FNRJ prilikom sukoba sa Kominforom. Nekoliko predloga jugoslovenskih stručnih organizacija i pojedinaca za pozive na gostovanje istaknutih francuskih stručnjaka JAS je odbijao, često bez obrazloženja, ali je broj takvih slučajeva svega pet-šest u okviru analizirane arhivske građe za to doba.

JAS i učešće jugoslovenskih predstavnika na kongresima međunarodnih organizacija sa sedištem u Francuskoj

Drugi oblik naučne saradnje u kojoj je JAS učestvovao jesu kongresi međunarodnih naučnih organizacija koji su se održavali na tlu Francuske i gde im je najčešće bilo sedište.

Peti međunarodni kongres kancerologa⁴² održan je u Parizu od 17. do 22. jula 1950. godine. Iako je reč o svetskoj organizaciji, njeno sedište je u Institutu Radium u Parizu, a predsednik je ugledni francuski naučnik. Jugoslovenska delegacija, koju je odredio JAS, imala je dva profesora - dr Šahovića i dr Simića, iz Beograda, i asistente dr Revišhar iz Ljubljane i dr Dekarš, iz Zagreba. Platni razredi i organizacija putovanja gotovo su identični kao i u prvoj skupini odnosa koje smo prethodno opisali. Dodali bismo da su ovo ipak skupovi gde su bile bezmalo zastupljene sve zemlje sveta u okviru svojih delegacija osim za vreme „hladnog rata”, do otprilike 1954-1955, kada su često odsustvovali predstavnici zemalja Varšavskog ugovora, Kine i Severne Koreje. Novooslobođene zemlje bivše kolonije činile su sve brojniju skupinu država na tim međunarodnim susretima, što se naročito odnosi na zemlje Azije i tek od polovine pedesetih nekoliko država Afrike, koje su do kraja posmatranog perioda (kraj 1957) u svega nekoliko slučajeva dobile nezavisnost (pored Liberije i Etiopije, njima

⁴⁰ D. Petrović, *Saradnja francuskih i jugoslovenskih geografa*. s. 212-215; *AJ* 55-57-282.

⁴¹ Pasteur Radium Institut.

⁴² Ve Congrès International, Centre du Cancer.

se pridružio i dotle formalno nezavisni Egipat 1952, Libija 1955, Sudan, Maroko, Tunis 1956. i Gana 1957). Naročito su prijateljski s tim državama bili odnosi FNRJ, koja je i ranije, pre sticanja nezavisnosti, pomagala diplomatski (u nekim slučajevima i više od toga) njihove težnje ka oslobođenju, dok su odnosi sa zemljama Zapada i Istoka prolazili različite faze. Retka učešća poneke zemlje socijalističkog lagera (čega u isto vreme nije uopšte bilo u organizaciji francuskih naučnih nacionalnih skupova, jer su direktno bili pod francuskom vladom) bila su tada prožeta sukobom koji je FNRJ s njima imala, pa su ti susreti, kada je do njih uopšte dolazilo, bili vrlo hladni. Naprotiv, u vreme otopljanja tih odnosa, od Staljinove smrti,⁴³ i na tim skupovima se manifestovalo približavanje, u tom slučaju naučnih radnika. Sa zemljama Zapada odnosi su bili relativno korektni, no i oni su prolazili kroz različite faze, da bi se upravo posle 1954. dodatno hladili. Tako na kongresu kancerologa u Parizu, koji je održan u žiži „hladnog rata”, K. Šahović konstatuje u izveštaju da nisu učestvovali delegati iz istočnoevropskih država, dok je SSSR delegacija došla na dan zatvaranja kongresa, tako da ni ona praktično nije učestvovala u njegovom radu.⁴⁴

Prvi svetski kongres kardiologa⁴⁵ održan je od 3. do 9. septembra 1950. u Parizu, gde je JAS delegirao tri stručnjaka: dr Čedomira Plavšića, docenta Medicinskog fakulteta u Beogradu, dr Bogdana Zimonjića, profesora Medicinskog fakulteta u Sarajevu, i dr Radovana Ivančića, internistu iz Zagreba. U izveštaju se ističe da je bilo oko 1000 učesnika iz celog sveta, „a sa porodicama i 2000”, da je delegacija JAS (delegati JAS nisu nikada putovali sa članovima porodice, o suprotnom nema podataka) izuzetno toplo primljena od predstavnika Francuske i da se naredni kongres održava u Vašingtonu .

Četvrti međunarodni kongres neurologa⁴⁶ održan je od 5. do 10. oktobra 1949. u Parizu. Jedini delegat JAS je dr Jovan Ristić, docent Medicinske više škole u Parizu.⁴⁷ Međunarodni kongres za sanitarnu tehniku lečenja održan je od 6. do 9. juna 1950. u Parizu, a JAS je poslao dr Voju Đukanovića, pomoćnika ministra zdravlja FNRJ, i inž. Jožu Platnera, iz Ljubljane, načelnika sanitarnog odeljenja NR Slovenije. Platner u izveštaju opisuje predusretljivost domaćina Pariza, koji ima oko 45.000 sanitetskih postelja, a mnoge bolnice je Platner mogao obići. Zahvaljujući dobrom znanju francuskog jezika, Platner je objavio jedan rad s tom temom u Parizu.⁴⁸ Kongres za sportsku medicinu⁴⁹ održan je od 28. maja do 1. juna 1952. u Parizu. Jedini predstavnik JAS-a i ujedno jedini učesnik iz FNRJ, bio je dr Jože Smodlaka, koji je i član Uprave Međunarodne federacije sportske medicine. Na kongresu je u članstvo primljeno 17

⁴³ Po D. Bekiću i godinu dana ranije su postojali neki simptomi - Darko Bekić, *Jugoslavija u hladnom ratu*, Zagreb 1988, deo *Godina 1952*.

⁴⁴ AJ 55-68-456 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

⁴⁵ Iier Congrès Mondial du Cardiologi.

⁴⁶ IV Congrès International du Neurologi.

⁴⁷ AJ 55-68-458-460 Odluka JAS-a o učesnicima kongresa.

⁴⁸ AJ 55-69-485 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

⁴⁹ IX Congrès International de Médecine Sportive.

novih država, među njima i SSSR, Japan, Nemačka. Na samom kongresu je od istočnoevropskih zemalja učestvovala samo Čehoslovačka, međutim i to je bio gest izvesnog otopljanja odnosa, uz prijem u članstvo SSSR. Ministarstvo prosvete Francuske dodelilo je prisutnima tri medalje časti, među njima i Smodlaki. U izveštaju on napominje da je to za njega veliko prijatno iznenađenje, jer ima viših od njega u hijerarhiji Međunarodne uprave kojima je to moglo pripasti, te on tumači to kao posebnu naklonost zemlje domaćina skupa Jugoslaviji.⁵⁰

Za Međunarodni kongres psihijatrije,⁵¹ održanom od 18. do 27. septembra 1950. u Parizu, došlo je do zapleta neuobičajenog za te prilike. Naime, od psihijataru Beograda i Zagreba formiran je bio Nacionalni odbor, na čije čelo je izabran dr Radoslav Lopašić, profesor Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Njega je Nacionalni odbor odredio da predstavlja FNRJ u Parizu na Međunarodnom kongresu. Predsednik JAS-a dr Siniša Stanković, u pismu Lopašiću, koji je pre toga dao ostavku na mesto delegata, kazuje da JAS nije bio obavešten o njegovom izboru za delegata, već samo o formiranju Nacionalnog odbora. Otuda poziva Lopašića da uđe u proceduru za odlazak na kongres. Međutim, Lopašić kratko odgovara da je podneo neopozivu ostavku.⁵² Tada JAS određuje dr Dezidera Juliusa, profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Julius u izveštaju ističe visok nivo kongresa, prijatan prijem i to da se na kongresu više puta ponovilo kako se FNRJ jedina pojavila „iza željeznog zastora”.⁵³ Tu se uočavaju prvi elementi prevazilaženja neprikosnovene uloge JAS-a u komunikaciji s inostranim kulturnim i naučnim ustanovama. Naime, kako međunarodna pravila svetske strukovne organizacije da sami stručnjaci u zemlji uspostavljaju Nacionalni odbor za psihijatriju, te daju mogućnost da to telo samo izabere predstavnika na Međunarodnom kongresu, to pravopozitivno dolazi u koliziju sa unutrašnjim sistemom u tom domenu, koji je pod pokroviteljstvom JAS-a. Iako je u pismu predsednika JAS-a dr Siniše Stankovića traženo samo da izabrani predsednik Nacionalnog odbora dr Lopašić poštuje proceduru i makar se formalno obrati JAS-u sa naznačenim realnim mogućnostima da bude delegiran (na osnovu svoje stručnosti, mesta predsednika Nacionalnog komiteta i činjenice da ga je isto telo izabralo za delegata,) on je to odbio (po našem tumačenju međusobno izmenjenih pisama Lopašić se osetio uvređen nekim stavovima funkcionera JAS-a prema Nacionalnom odboru i njemu lično – P.D.) Prvi put je na taj način ugrožena neprikosnovena uloga JAS-a u tom domenu, no nama se, na osnovu istraženog materijala, čini da je to dugo ostao jedini slučaj te vrste sve do kraja posmatranog perioda, 1957. godine.

Za XV međunarodni kongres farmaceutске federacije⁵⁴ održanog u Parizu od 13. do 20. novembra 1953, JAS je za delegata odredio dr Momčila Mokranjca, profesora

⁵⁰ AJ 55-69-486 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u

⁵¹ Congrès International du Psichiatrie.

⁵² AJ 55-69-480 Prepiska JAS – Lopašić.

⁵³ AJ 55-69-480 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

⁵⁴ XV iem Congrès International de Federation Pharmaceutie.

Farmaceutskog fakulteta u Beogradu. Iz izveštaja se vidi da nije učestvovala nijedna socijalistička zemlja sem FNRJ, te da se na pariskim farmaceutskim fakultetima već nalaze dva stručnjaka iz Beograda i jedan iz Zagreba, a da je primljen još jedan farmaceut na specijalizaciju.⁵⁵

Prvi kongres infektivne patologije⁵⁶ održan je u Parizu od 24. do 26. maja 1956. godine. Akademik Kosta Todorović je nekoliko meseci ranije obavestio JAS o prijemu pismenog poziva od organizatora za učešće na kongresu, te moli novac za učešće. U isto vreme iz Zagreba stiže molba Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti da i dr Fran Mihaljević učestvuje na kongresu, a JAS daje potvrđan odgovor, ali insistira na dva tih godina već ustaljena uslova: da učesnici imaju pripremljen referat koji će na skupu pročitati; da obezbede 30 odsto troškova sami, preko svojih radnih organizacija ili nekih sponzorskih ulaganja drugih ustanova. Kosta Todorović je prihvatio i ispunio uslove, dok se Fran Mihaljević zahvalio, jer u tako kratkom roku ne može spremirati naučni referat. A JAZU je intervenisala kod JAS-a da zadrži to mesto delegata i predloži nekog drugog iz svojih redova. Nekoliko je puta JAZU slično reagovala u određivanju delegata na međunarodne kongrese ili specijalističke studije, tumačeći odustajanje delegata koje je sama predložila kao mogućnost delegiranja novih iz svojih redova na „upražnjeno mesto”. Nismo primetili ništa slično kada su u pitanju ostali republički savezi u pregledanoj arhivskoj građi za to doba.⁵⁷ Iz izveštaja K. Todorovića vidimo da je na kongresu učestvovalo više od 500 delegata iz celog sveta, računajući i nekolicinu iz socijalističkih država Istočne Evrope. To je za vreme vlade Nikite Hruščova znak prevazilaženja izvesnog naboja iz prethodnog hladnoratovskog vremena. Todorović je bio izabran za jednog od pet potpredsednika društva, predsedavao jednom sednicom, izabran u Širi odbor i dobio više priznanja. Za razliku od ranijih godina, gde je delegat JAS bio često jedini od učesnika među Jugoslovenima, tada je bilo delegata raznih stručnih i republičkih tela, čak još deset stručnjaka iz cele FNRJ. Za razliku od ranijih godina, kada bi se i desilo da neko učestvuje na kongresima a da nije delegat JAS-a, on bi zauzimao pasivan stav na kongresu i nije imao ni referat. Sada, međutim, i ti stručnjaci aktivno učestvuju, a profesor dr Milutin Đurišić iz Bakteriološkog instituta Medicinskog fakulteta u Beogradu je i izabran u Širi odbor kongresa. Svečanosti kongresa prisustvovao je i francuski predsednik republike, te visoki predstavnici vlade (imajući u vidu na delu parlamentarni sistem upravljanja Francuskom, u vreme Četvrte republike, predsednik Republike je imao gotovo protokolarna ovlašćenja u odnosu na vladu i njenog predsednika, što će se posle maja 1958. i stupanja Pete republike, sa De Golom, izmeniti referendumom ka stvarnoj vlasti predsednika Republike – P. D.) To je sve podiglo značaj kongresa i sa političkog stanovišta, a kada je na završnom banketu morao odsustvovati ministar prosvete, učestvovao je ministar saobraćaja Francuske. To sve pokazuje da iako je to bio među-

⁵⁵ AJ 55-69-498-499 Izveštaj učesnika kongresa JAS-u.

⁵⁶ Iier Congrès International de Infecte Pathologie.

⁵⁷ AJ 55-69-474-491 Deskripcija između JAS, JAZU i K. Todorovića početkom 1956. godine.

narodni svetski skup, samo održan na tlu Francuske, da je zemlja domaćin iza toga stala na najvišem nivou, čak i političkom.

Četvrti međunarodni sastanak astrologa⁵⁸ održan je u Parizu od 29. juna do 2. jula 1953, a JAS je delegirao redovnog profesora Pravnog fakulteta u Ljubljani dr Viktora Korošeca. Od 83 učesnika samo je on bio iz Jugoslavije.⁵⁹ Za XVI međunarodni kongres za čistu i primenjenu hemiju, koji je održan od 18. do 24. jula 1957, delegati JAS-a su bili dr T. Tutundžić i dr M. Kartulin. Vanredni profesor Tehnološkog fakulteta dr Slobodan Radosavljević, koga je predložila od SANU, JAS je odbio bez obrazloženja. Na kongresu je učestvovalo čak 3.500 hemičara iz 46 zemalja. Primećeno je da su se predstavnici istočnoevropskih zemalja, naročito iz SSSR, te predstavnici Italije (ranije lošiji odnosi zbog tršćanske krize) veoma srdačno ophodili prema jugoslovenskim delegatima.⁶⁰ Te konstatacije su već ranijih godina uočene i ovde je već i u tim odnosima došlo do izvesne konstante. Naime, D. Bekić u *Jugoslavija u hladnom ratu* kazuje da su se u međunarodnim diplomatskim susretima, naročito u OUN, još u vreme poslednje godine Staljinove vlade (kraj 1952. i 1953) uočili pokušaji približavanja istočnoevropskih predstavnika, naročito iz SSSR, predstavnicima FNRJ. To je kasnije pojačano, a od dolaska Hruščova u Beograd uspostavljaju se normalni odnosi (događaji u Budimpešti 1956. su bili svakako minus u tim odnosima, no ne i dužeg i snažnijeg efekta). Sa Italijom su postojali sukobi oko tršćanskog pitanja, koji su nakon njegovog regulisanja, došli u fazu sasvim normalnih odnosa u kontinuitetu.

Međunarodna konferencija o uticaju životnih prilika i radnih okolnosti na zdravlje⁶¹ održana je od 27. do 29. septembra 1957. godine u Parizu. Na predlog JAZU, koji je JAS usvojio, FNRJ je predstavljao jedan delegat dr Aldo Bujević, asistent Škole narodnog zdravlja iz Zagreba.⁶² Spomenimo da je rangiranje učesnika prema platnim razredima transporta i dnevnicama ostalo isto tokom čitavog tog posmatranog perioda, tako da je dr Bujević, kao asistent, spadao u II klasu za odobrenje troškova, što je podrazumevalo upotrebu II klase brzog voza i nešto manje dnevnice nego kada su bili u pitanju korisnici I klase. Bujević u izveštaju navodi srdačne kontakte sa stranim kolegama, a naročito izdvaja prijateljske odnose sa „ruskim kolegama” (predstavnicima SSSR. - P. D.), kojih je u delegaciji bilo 18, od kojih ističe uspostavljene veze sa prof. Sarksisovim iz Centralnog instituta za proučavanje mozga iz Moskve i prof. Letaveta, direktora Instituta za higijenu rada u Moskvi.⁶³

U okviru skupine odnosa JAS-a sa Međunarodnim organizacijama, koje su internacionalne, a pojedine svoje kongrese održavale na tlu Francuske od 1949. do kraja 1957, primetimo dosta sličnosti, čak identičnosti kada je u pitanju delegiranje stručn-

⁵⁸ IV Congrès International de Astrologie.

⁵⁹ AJ 55-49-240 Izveštaj delegata učesnika JAS-u.

⁶⁰ AJ 55-49-240 Izveštaj delegata učesnika kongresa JAS-u.

⁶¹ Conference Internationale sur L' Influence des Conditions de Vie et de Travail sur la Santé.

⁶² AJ 55-68-463 Odluka JAS o učesnicima kongresa.

⁶³ AJ 55-68-463 Izveštaj delegata učesnika kongresa JAS-u.

jaka i procedura oko odlaska na kongres, te kada se kontaktiralo sa francuskim kulturno-naučnim nacionalnim ustanovama i organizacijama. Dok su na kongresima francuskih nacionalnih ustanova i organizacija, zbog ugleda francuske nauke i same zemlje, kao gosti i delegati učestvovali u velikom broju strani stručnjaci, ipak su njih birali organizatori, a pozivi jugoslovenskim stručnjacima i JAS-u bili su neposredniji, iza čega se mogao konkretnije sagledati odnos trenutne francuske politike prema FNRJ. Delegati su više držali kongrese i putovali po unutrašnjosti Francuske, a kongresi su se držali i u Alžiru, kao sastavnom delu francuske nacionalne teritorije u to vreme. Međunarodni kongresi su se, s druge strane, držali ne samo isključivo u kontinentalnoj Francuskoj već gotovo uvek u Parizu, kao u jednoj od nezvaničnih prestonica sveta, koja je imala još veću reputaciju kada je u pitanju nauka i kultura. Odabir delegata bio je više stvar države i JAS-a, to su bili jugoslovenski predstavnici i ugledni stručnjaci međunarodne reputacije. Prioritet organizovanja delegacija JAS zadržava u tom vremenu, sve do konca posmatranog perioda – kraja 1957, ali se čini da u završnom delu toga doba na kongresima sve više učestvuju i neki drugi delegati po više osnova iz FNRJ. To možemo shvatiti kao labavljenje izvesnih komandnih uloga u jugoslovenskom društvu, što je prouzrokovalo da pored delegata JAS (koji i dalje zadržava glavnu ulogu u kontaktima sa svetom), nastaju mogućnosti i drugih institucija i organizacija na nižem nivou (republička naučna tela, same naučne institucije, čak pojedinci koji su stekli naučni ugled u odnosu na inostrane naučne organizacije). I na tim međunarodnim kongresima, održanim na francuskom tlu, primetan je trud francuske vlasti da i njeni vodeći političari i ugledne ličnosti daju obeležje na svečanostima tih skupova. To je i razumljivo ne samo što je takva praksa u svetu već i zbog spoljnopolitičke pozicije Četvrtre republike, koja je i tada vodila teške kolonijalne ratove (do jula 1954. i Ženevskog sporazuma u Indokini, od 1. novembra 1954. u Alžiru, te manji nemiri u Maroku i Tunisu oko sredine pedesetih, neuspešna intervencija na Suecu 1956), što je krunilo njen međunarodni položaj.⁶⁴ Odnosi između Francuske i FNRJ su prolazili, kao što je to poznato u historiografiji, od 1949. do 1957. više manjih podfaza, koji ukupno te odnose nisu osetnije menjali, no ovde vidimo dosta ustaljen korektan i ljubazan odnos i zvanične i nezvanične Francuske prema predstavnicima FNRJ.

Aktivnost JAS-a u saradnji sa naučnim ustanovama frankofonskih zemalja sa sedištem u Francuskoj 1949-1957. godina

Jugoslovenski akademski savet učestvovao i u saradnji sa stalnim stručnim organizacijama frankofonskih zemalja koje su svoje sedište imale u Francuskoj, najčešće u

⁶⁴ Dragan Petrović, *Francuska politika dekolonizacije posle Drugog svetskog rata*, diplomski rad, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002.

Parizu. Prema sačuvanim izvorima, to je bio najmanje zastupljeni oblik saradnje, ali zavređuje da bude pomenut. Preko JAS-a su slati učesnici na kongrese koji su se održavali u Briselu i nekoliko puta u Ženevi. Samo u jednom slučaju JAS je slala delegate kada se skup te vrste održavao na tlu Francuske. To je bilo vezano za XV kongres udruženja pedijatar zemaľja francuskog govornog područja, održanog od 23. do 26. maja 1955. u Marselju. Organizator je u pismu JAS-u insistirao da delegat bude profesor dr Milivoje Sarvak sa Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Nikola Rot, u obraćanju Sarvaku, konstatuje da mu neće biti potrebne (njemu Sarvaku – P.D.) devizne dnevnicke za put, jer su ga domaćini pozvali kao gost. No posle razmene pisama između JAS i Sarvaka, odobrena su mu sredstva za put koja su i uobičajena.⁶⁵

Na osnovu tog i nekoliko drugih slučajeva arhivske građe, kada su Brisel i Ženeva bili domaćini, primetimo da nije bilo nikakve bitnije razlike u proceduri JAS-ovog određivanja delegata i njihovom organizaciono-finansijskom tretmanu. Tu je uticaj francuske države na organizaciju, pozivanje stranih delegata i iz kojih zemalja, te sam tok kongresa verovatno bio više izražen u odnosu na ostale međunarodne kongrese, naročito kada su oni održavani na njenom tlu, a imamo podatke da su držani i u Alžiru. Primetno je da posle 1955. kada se rasplamsala borba FNLO u Alžiru, nismo, kada je domaćin bila Francuska, primetili održavanje međunarodnih skupova bilo koje vrste na tlu Alžira.

Summary

Cooperation between French Scholars and Cultural Institutions and the Yugoslav Academic Council (1949-1958)

Scholars relations between France and Yugoslavia have been more intensive and more developed than political ones in the period from the end of the forties and the second half of the fifties. Generally, after Tito-Stalin split Yugoslavia tried to develop political and economic relations with all Western European countries.

Despite Yugoslav Academic Council has the monopol on the international scholars collaboration that has often been filed with political motives, during the time it became more independent.

⁶⁵ AJ 55-69-491 Prepiska organizatora kongresa, JAS i Sarvaka.